

О. Таланчук
кандидат філологічних наук
Київський університет ім. Т.Г. Шевченка

ОДАРКА ВОЛОДИМИРІВНА РОМАНОВА (ЩЕ ОДНА СТОРІНКА НАШОЇ НАПІВЗАБУТОЇ ІСТОРІЇ)

Настала година відродити в пам'яті ім'я і зберегти для нащадків творчу спадщину однієї з кращих жінок-письменниць і громадських діячок нашої напівзабутої історії кін. ХІХ – поч ХХ ст.: короткого часу надій і сподівань, коли українська інтелігенція повірила в реальність створення свого національного суспільства, і довшого часу – розчарувань і помилок.

Одарка Володимирівна Романова. Українська письменниця, автор ліричних віршів, оповідань, публіцистичних статей, творів для дітей. Народилася 16 березня 1853 р., у с. Сальне Ніжинського повіту на Чернігівщині. Померла 14 квітня 1922 р. у с. Китаєво на Київщині, де і похована. Писати вірші почала в 1887 р., друкувалася в альманахах ("Акорди", "Багаття", "Українська муза" та ін.), періодичних виданнях ("Літературно-науковий вісник", "Рідний край", "Сяйво", "Молода Україна"). У 1894 р. у Києві вийшов перший збірник поезій "Пісні, думки, легенди", а на початку ХХ ст. – кілька маленьких книжок з оповіданнями для дітей ("Івашко", "Чарівний пиріжок"). Готувала до публікації збірку творів, видання яких не відбулося, а самі твори загубилися, про що свідчить рукописний список-зміст майбутнього видання.

Багато з творчого доробку письменниці зникло без сліду. Короткими були і біографічні довідки в літературно-художніх альманахах, де друкувались її вірші: "дати народження і смерті невідомі".

Літературознавець Федір Погребняк з'ясував ці дати і зробив набутком широкого читацького загалу ("Наша дума, наша пісня", 1991 рік).

На щастя, в Інституті рукописів ЦНБ ім. В.І. Вернадського НАН України серед матеріалів фонду О. Романової збереглися деякі цінні автографи та документи [ф. 122]. Серед них зошит з віршами письменниці, спогади її доньки Марії Федорівни, автограф пісні М. Лисенка "Де ти?" на слова О. Романової [од. зб. 1, 3, 14].

Завжди енергійною, життєрадісною згадує письменницю її донька.

Втім, життя Одарки Володимирівни не було легким і веселим ні на його початку, ні в кінці. Саме народження письменниці, як вона з болем висловлювалася, коштувало життя двом хорошим людям: мати Одарки померла від пологів, а дядько (брат матері) – від розриву серця, коли довідався про смерть сестри. Поміщиця Волжина, в якої тоді помер маленький син, взяла собі дівчинку за доньку.

Одарка Володимирівна була надзвичайно гарною, схожою на свою матір – красуню, з якої, як розповідали, художник писав ікону Божої матері для церкви с. Заньки. Була всебічно обдарованою, мала красивий голос – вчилася у Московській консерваторії, де на той час викладали Рубінштейн і Чайковський, на неї чекала велика артистична кар'єра; починала грати на сцені: і Заньковецька, і Садовський палко вмовляли її віддатися театральному мистецтву; вже в похилому віці спробувала малювати фарбами – і все в неї гарно виходило. В один із скрутних періодів свого життя обшивала ляльок для крамниці – і тут виявила неабиякий хист: одягала їх у дивовижно гарне, фантастичне вбрання, вміла виготовляти штучні квіти.

Невдалим було подружнє життя Одарки Володимирівни. Вже через кілька днів по весіллі вона зрозуміла, що помилилася, але розлучення не було простою справою, і, щоб не спричиняти болю близьким, двоє людей, які не могли бути щасливі, ще довго жили разом, намагаючися зберегти сім'ю. Врешті вони все ж розійшлися.

Своїм дітям (їх було у неї троє) О. Романова була другом, товаришем, у кожному поважала особистість. Жила родина письменниці в Бендерах, Кишиневі, а з 1883 р. у Києві, літо проводила на дачі в Китаєві. Під час імперіалістичної війни письменниця переїхала до Чернігова, де працювала біля поранених.

Останні роки життя Одарки Володимирівни були особливо важкими – вона дуже бідувала, ходила на поденну роботу, копала картоплю в с. Пирогово, щоб заробити собі на прожиття. Проте вона ніколи не скаржилась, із задоволенням розповідала про те, як почувала на сні, як гарно сходило і заходило сонце, коли вона вирушала в дорогу і поверталася з роботи.

Навесні 1922 р. Одарка Володимирівна захворіла на тиф, доглядаючи за жінкою, якій дала притулок у своїй хаті. 14 квітня вона померла, залишившись без їжі і догляду.

Як бачимо, доля не була до Одарки Романової лагідною, але письменниця ніколи не почувала себе нещасною. Краса природи, музики, мистецтва давали їй втіху, радість життя.

Ти мети моєї руїна,
 Ти могила на шляху,
 Срібнострунна, гучна ліра,
 Храм великий без колон,
 Хорий раб і владар миру
 Ти, життя, – хамелеон.
 (“Життя”)

Навіть у найважчі хвилини життя в її віршах всеперемагаюче бриніли струни надії:

Життя коваль ланцюг кує.
 По струнах серця доля б'є.
 О доле, бий та не глуши
 Сі струни вільної душі...
 Співай же, серце! Ще одна
 Зосталась вільная струна.
 (“Жива струна”)

Прочитала Одарка Романова безліч книжок (у родині була рідкісна бібліотека, яка згодом стала публічною бібліотекою м. Бендери), а писати почала, коли вже багато пережила і зрозуміла. Мала Одарка Володимирівна добрих знайомих і друзів: І. Франка, родини Косачів, Лисенків, Старицьких, Русових, – людей, які стояли в перших лавах національного руху української інтелігенції і вбачали в просвіті, письменстві найбільший шлях до здійснення своєї мети – відродження національної свідомості українського народу. Зусилля Одарки Романової, як і багатьох українських патріотів, були спрямовані на літературну працю, що відповідало і внутрішнім потребам її таланту, її поетичної душі.

Не піду я лугом, гаєм не піду,
 До людського серця стежечку знайду.
 Щирим словом вдарю я об серце-скелю,
 Там знайду я, певне, рідную оселю...
 (“Надія”)

Отже, що те головне, що визначає оригінальність її творчої манери, пов'язану з особливостями світосприймання і образного мислення художниці, з усією системою її естетичних, філософських, релігійних, національно-громадських та інших поглядів?

Відповіді на це питання не важко: любов до життя, попри всі труднощі і незгоди, горе і смуток, поразки і злочин, зраду і смерть, які існують на світі, віра в доброту і людяність і, головне, – доцільність всього існуючого. Напевне, саме це стоїть на першому місці, і всі цінності впливають зі стрункої концепції філософії життя: все має свій сенс і своє право на існування. Вони визначають і спокійний, без надсади і гострих драматичних протиріч, характер художнього стилю письменниці.

Замріяне світоспоглядання, замишування природою, її барвами і музикою, красою почуттів, злагода ідеального і буденного, іноді наліт тихого, легкого смутку на оксамитній поверхні ліричного вірша, – і, перш за все, розуміння законів причинно-наслідкового зв'язку в життєвій складності подій і явищ; терпіння і прощення. Але не всепрощення: Одарка Романова не приймала насильства і крові: співчуваючи національно-революційним ідеалам, вона не могла змиритися з терористичними актами, пов'язаними із вбивством.

Неодмінна ознака справжнього митця – бачити світ особливо, по-своєму, вміння відшукати в багатогранному цілому досі ніким не відкриті й не помічені і повернути його цією невідомою стороною так, щоб засяяв світ яскравіше, щоб розкрився по-новому. Одарка Володимирівна володіла поетичним даром оригінального бачення світу і знаходила для його зображення свої м'які пастельні фарби і напівтони. До художньої системи письменниці органічно увійшли, не позбавляючи її оригінальності, співвідності їй світові образи. Зрозумілі, близькі внутрішньому світу письменниці філософсько-космогонічні уявлення Ф. Тютчева ("Крига"), чарівність пейзажно-психологічної лірики А. Фета і його ритміко-інтонаційні відкриття (Мов струни арфи), не поминула і її поезію усепрояснююча іронія Гейне в зображенні вічних протиріч людських почуттів ("Згода"), приваблювало шевченкове уміння створювати образні картини найпростішими мовними засобами ("Прилетіла літня нічка"), тяжіння до народно-поетичної форми з її внутрішньою красою і мудрістю.

Найбільший вплив на спрямування творчості та формування індивідуального стилю письменниці мало захоплення народною поезією. Деякі її записи казок, загадок, народних ігор друкувалися в "Молодій Україні". Навіть писати Одарка Володимирівна почала "під враженням різних переказів бабів", як свідчить донька письменниці Марія Федорівна. На сюжети народних легенд О. Романова написала у віршованій формі твори "Як у нас на селі появились знахарі", "Перепет і Перепетиха", "Легенда про Черногуза", використала каз-

кові образи у віршах “Весілля Мороза” і “Сватання Мороза”, сама писала казки для дітей за фольклорними взірцями “Черствий пиріжок”, “Про те, як Петро Петрович Золоте пір’ячко з Квочкою Кукуріківною та Котиком–Буркотиком на село мандрували”. Та і вся її лірика своєю мелодійністю, щирістю почуттів, красою мови завдячує народній пісні. Не випадково вірші О. Романової подобались М. Лисенкові, на її слова він написав пісню “Де ти?” та “Пісню кохання”, а романс “Нічка лукавая” і тепер приваблює своєю чарівністю і співається як народна пісня

Нічка лукавая,
Нічка цікавая,
Нащо людей чарувать?
Квітками віяла,
Зорами сіяла,
Як тії зорі достать?